

בעל העקידה

מתורתו של רבינו רבי יצחק עדאמה זיע"א

מחבר ספר "עקידת יצחק"

גיליון ד' – פרשת וידא תשפ"ו

מהדורת א"ל

ביאור ענין נסיון 'עקידת יצחק'

לכך האריכה התורה בסיפור כל ההכנות שעשה אברהם עד העלאת יצחק על גבי המזבח, לפי שזה מראה את גודל הרצון והתשוקה שלו לקיים את ציווי ה', אף שהוא נגד ההגיון ונגד מה שהבטיח לו שביצחק יקרא לו זרע, אבל אף שלבסוף ציווהו שלא ישחוט את בנו, הרי מבחינת מעלתו של אברהם הרי זה כאילו עשה כל מה שנצטווה, כיון שהיה מוכן לעשות הכל, וגם עשה את כל הפעולות במשך שלושה ימים, בזה הגיע לשלימות האמונה ועבודת ה'.

כשאמר לו ה' 'עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה', אין כוונתו למעט את הזמן שהיה עד עתה, אלא כוונתו להיפך, למעט את המשך המעשה, שאין צורך שישחוט את יצחק בפועל, אלא די במה שהיה עד עתה כדי להוציא לפועל את שלימות עבודתו של אברהם ויראת ה' שבו.

אכן לפי מה שאמר לו ה' בתחילה 'והעלהו שם לעולה על אחד ההרים אשר אומר אליך', נמצא שכל זמן שלא אמר לו ה' על איזה הר יעלה לעולה, לא הגיע הציווי לכדי קיום, ומה שנאמר שהלך אל המקום אשר אמר לו האלהים, פירושו ארץ המוריה, שאת זה אמר לו ה' בפירוש 'לך אל ארץ המוריה', אבל אברהם מרוב חריצותו ורצונו לקיים דברי בוראו, הבין שיעלה על אחד ההרים שבהר המוריה שיראה לו ששכינה שורה שם, חוזה התשובה למה שבתחילה אמר לו כי ביצחק יקרא לך זרע, וכאן לא ציווה לו להעלותו לעולה אלא על ההר שיאמר אליו, ולבסוף לא אמר לו, וזה שאמרו חז"ל 'ולא עלתה על לבי' זה עקידת יצחק, שלא עלתה על לב ה' כלל שיעקוד את בנו, ולכן אמרו חז"ל 'שהוא אמר ולא יעשה' נאמר על עקידת יצחק, שה' אמר שיאמר לו על איזה הר להעלותו, ולבסוף לא אמר לו.

הסיבה שבתורה נאמר שהנסיון הוא של אברהם, לפי שאף שודאי היה נסיון גם ליצחק, מכל מקום אברהם התעסק בנסיון במשך שלושה ימים, והגיע לכך מתוך ישוב הדעת, מחשבה, כוונה ורצון ברורים וגמורים לקיים את רצון ה' בלא לשאול שאלות, מה שאין כן הנסיון של יצחק היה רק ברגע אחד של מעשה העקידה, שרק אז הודיע לו אברהם שהוא השה בשחר בו ה' לעולה, ותיכף עקדו, ולאחר שעקדו כבר לא היה בכוחו של יצחק להתנגד, אבל לעקידה עצמה יכל להתנגד, ולכן נקרא מעשה זה 'עקידת יצחק' דוקא, כיון שלגבי יצחק כל הנסיון היה במעשה העקידה, אבל עיקר הנסיון היה לאברהם בהכנתו המרובה למעשה זה.

הלימוד לדורות מפרשת עקידת יצחק הוא ענין ההכנה אל ה', כפי שכבש אברהם את רחמיו, ויצחק הסכים שיעקדוהו, כך צריך כל אדם לזרז עצמו אל עבודת ה' לעשותה ברצון הלב ובשלימות. עקידת יצחק שער כא

עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה', ויש להבין, וכי רק עתה נודע שהוא ירא אלהים, והלא כבר קרוב למאה שנים עובד אברהם את ה', ומהלשון 'עתה ידעתי' אפשר לשמוע פחיתות בכבוד אברהם, שכל מה שעבד עד עתה לא היה מתוך יראת ה'.

ח. בסוף הפרשה נאמר 'וען אָשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךְ אֶת יְחִידְךָ. כִּי בְרַךְ אֲבִירְךָ' וגו', וקשה, שהרי למעשה אברהם לא הקריב את בנו, שהרי ה' עצר בעדו, ומדוע נחשב הדבר כעשיה.

כדי ליישב את כל התמיהות הנזכרות, יש להקדים שלש הקדמות:

א. לבאר את ענין הנסיון שהיה כאן ואת ענין הנסיון בכללותו. שהרי אין לומר שהנסיון נעשה כדי לברר האם האדם המנוסה עומד בדרגה מסוימת, שהרי הכל ידוע לפני הקב"ה, אלא הנסיון הוא להביא את המנוסה לידי שלימות, וזהו על ידי שמוציא לפועל את מה שבכוחו לעשות, ענין נוסף יש בנסיון הוא כשהוא נעשה בפני אחרים, שעל ידי הנסיון יודעים כולם את גודל כוחו של המנוסה.

ב. שיש חילוק בין שלימות של מלאכות הנעשות מחכמת האדם שתכליתם היא התוצאה, לבין שלימות פעולות הנובעות ממדות האדם שתכליתם היא מעלת הפועל, שבמלאכות שהעיקר בהם היא התוצאה, לא משנה לנו הכוונה והרצון שהיו בשעת העשיה, אלא כל שהתוצאה טובה הרי המלאכה מושלמת, אבל בפעולות הנובעות מהמידות, אין השלימות נקבעת על פי התוצאה כלל, לפי שאם התוצאה נעשתה בלא כוונה ורצון, אין כאן שלימות כלל, ואם היו הכנה מרובה וכוונה ורצון גמורים, אף אם לבסוף לא נעשתה התוצאה, הרי מבחינת המעלה של המדות יש כאן שלימות.

ג. ציווי ה' לאברהם היה 'קח נא את בנך את יחידך את יצחק ולך אל ארץ המוריה והעלהו שם לעולה על אחד ההרים אשר אומר אליך', הרי שהזכיר לו שני מקומות: א. שילך אל ארץ המוריה. ב. שיעלהו שם לעולה על אחד ההרים שיאמר אליו.

על פי הקדמות אלו יש לבאר, שעיקר הנסיון בעקידת יצחק היה רצונו של הקב"ה להביא את אברהם לידי שלימות, על ידי שיוורה לו לעשות דבר הסותר כל הגיון, שהרי הקב"ה שונא את הקרבת הבנים, וביותר, שהרי זה סותר את מה שהבטיח לו ה' 'כי ביצחק יקרא לך זרע', ואף על פי כן אברהם לא ישאל שאלות, אלא ירצה לעשות את רצון ה' כפי שציווהו. אמנם לכאורה לא שייך כאן את החלק שכולם ידעו את גודל עמידתו בנסיון, שהרי הנבואה לשחוט את יצחק לא נאמרה בפני רבים, וכן למעשה הלא יצחק לא נשחט, ואם כן כיצד ידעו הכל את שלימותו של אברהם, אבל באמת, לאחר שנכתבה פרשה זו בתורה, הרי נתגלה שלימותו של אברהם כאילו ראינו הכל בעינינו.

וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִי וגו' (בראשית כב, א) פסוק זה פותח את פרשת עקידת יצחק, בה ציווה ה' את אברהם אבינו להעלות את יצחק בנו לעולה, ולאחר שהעלה את יצחק על המזבח ועקדו, ציווהו על ידי המלאך שלא ישחטוהו, כשבפסוק הראשון מגדירה התורה שהיה זה נסיון לאברהם אבינו, באמרה 'והאלהים נסה את אברהם', ואכן זוהי הפעם היחידה שנאמר בתורה בפירוש שה' נסה את אברהם.

יש לתמוה בענין הפרשה כמה תמיהות:

א. מדוע נסיון זה מתייחס לאברהם אבינו ולא ליצחק, הלא מאחר ויצחק כבר היה בגיל שלושים ושבע, ודאי היה בכוחו לעכב את אביו מלעקדו, ואם כן לכאורה הנסיון של יצחק שהוא עצמו נשחט גדול יותר מהנסיון של אברהם שהיה בשחיטת בנו.

ב. מדוע בחרו חז"ל לקרוא לענין זה דוקא בשם 'עקידת יצחק', ושאלה זו היא על שתי התיבות הללו, גם מדוע הדגישו את ה'עקידה', ולא את העלה או ההקרבה, ועוד, מדוע הזכירו דוקא את יצחק, ולא את אברהם שעבורו היה נסיון זה.

ג. מדוע בחר ה' לנסות את אברהם בענין העלאת בנו לעולה, והלא עבודה זו של הקרבת הבנים היא שנואה ומתועבת בעיני ה', כנאמר (דברים יב לא) 'כי כל תועבת ה' אֲשֶׁר שָׂא עֵשׂוֹ לֹאֲלֹהִים כִּי גַם אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנֹתֵיהֶם יִשְׁרֹפוּ בָאֵשׁ לֹאֲלֹהִים'.

ד. מאחר וידע ה' שימנע את אברהם מלשחוט את בנו, כיצד נתקיים מה שאמר 'והעלהו שם לעולה על אחד ההרים אשר אומר אליך', ואף שרש"י פירש שה' אמר רק להעלותו, והרי העלהו על גבי המזבח, אולם הלא נאמר 'והעלהו שם לעולה', ופירושו קרבן גמור.

ה. זאת ועוד, הרי שדרשו חז"ל (תענית ד.) את הפסוק בירמיה (יט ה) 'אשר לא ציויתי ולא דיברתי ולא עלתה על לבי' על עקידת יצחק, ומשמע שגם את עיקר העקידה לא ציווה עליו ה', והרי בזה לכאורה ודאי נצטוו בפירוש 'קח נא את בנך והעלהו שם לעולה'. עוד דרשו חז"ל (בראשית רבה ג ד) את הפסוק (במדבר כג יט) 'הוא אמר ולא יעשה דבר ולא יקימנה' על מה שאמר לו ה' 'קח נא את בנך', ומבואר, שלא נתקיים מה שאמר ה', וכיצד אמר לו ה' לעשות דבר כשלבסוף חזר בו.

עוד יש להקשות ולהעיר כמה הערות בלשון פסוקי הפרשה.

ו. מדוע האריכה התורה בשמונה פסוקים בתיאור מעשי אברהם עד העקידה עצמה, וישכם, ויחבוש, ויקח את שני נערי, ויקם וילך, וישא אברהם את עיניו, וירא את המקום, ויאמר אל נערי וכו', לכאורה היה די לומר שלקח את יצחק והעלהו על המזבח.

ז. לאחר שנאמר לו 'אל תשלח ידך אל הנער' נאמר